

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ**

**ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ РЕСПУБЛІКИ
КОРЕЯ ТА КНДР У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 07-441 групи
Спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)
Освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Історія)»
Поруб Марія Володимирівна

Керівник: к.і.н., доцентка Михайленко Г.М.
Рецензент: к.і.н., доцентка Герінбург О.В.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Історіографія та джерельна база дослідження	6
РОЗДІЛ 2. «Корейська проблема» другої половини ХХ ст. як складова протистояння між СРСР та США	9
РОЗДІЛ 3. Політичний та економічний розвиток корейських земель у другій половині ХХ ст.	16
3.1 КНДР у другій половині ХХ ст.	16
3.2. Особливості політико-економічного розвитку Південної Кореї після Корейської війни	26
РОЗДІЛ 3. «Корейська проблема» у шкільному курсі історії	35
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	45
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача освіти ХДУ.....	45

ВСТУП

Кардинальними змінами ознаменувалося завершення Другої світової війни для багатьох територій світу, часто вони супроводжувалися територіальним роз'єднанням колись єдиних земель. Причини таких змін і характер територіального розділення був різним. Одним з таких наслідків повоєнного врегулювання світу став поділ Кореї. Ще наприкінці Другої світової війни встало питання щодо встановлення міжнародної опіки над корейськими землями. Вона було однією зі складових планів повоєнного облаштування, що обговорювалося на Каїрській, Ялтинській, Потсдамській конференціях.

Історичний розвиток корейських земель сповнений політичних піднесень і занепадів, зростань і часів суспільної та економічної стагнації. Одним з таких складних етапів в історії Корейського півострова стала друга половина XX ст. Позбавлення японської колоніальної опіки принесло довгоочікувану незалежність, однак вона супроводжувалася поділом території на дві держави: Республіка Корея (Південна Корея) та Корейська народно-демократична республіка (Північна Корея). Політичний поділ територій ускладнився розгортанням Корейської війни (1950–1953 рр.), яка остаточно закріпила розкол колись єдиних корейських земель і сприяла появі нового поняття у сучасних міжнародних відносинах – «корейська проблема».

Південна і Північна Кореї стали не лише прикладом того, як провідні країни світу впливають на політичну долю окремих територій, а й зразком для зіставлення кардинально відмінних моделей економічного розвитку, які, маючи досить схожі початкові умови на час розділення корейських земель, отримали на кінець XX ст. різні результати. Наслідки цих процесів визначають розвиток Республіки Корея та КНДР і сьогодні, що й зумовлює **актуальність** обраної теми.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні ключових аспектів політичного та економічного розвитку Корейської народно-демократичної республіки та Республіки Корея в другій половині ХХ ст. та визначити можливості викладання теми у шкільному курсу історії у загальноосвітніх навчальних закладах.

Відповідно до окресленої мети були поставлені наступні **завдання:**

- 1) охарактеризувати стан наукової розробки теми та джерельну базу дослідження;
- 2) визначити витоки «корейської проблеми» у другій половині ХХ ст.;
- 3) окреслити ключові етапи політичного розвитку Північної та Південної Кореї;
- 4) проаналізувати особливості економічного розвитку корейських земель;
- 5) визначити відмінності політичного та економічного розвитку КНДР та Республіки Корея у другій половині ХХ ст.
- 6) прослідкувати зв'язок теми кваліфікаційної роботи зі шкільним курсом історії.

Об'єктом дослідження є історія Корейського півострова в другій половині ХХ ст.

Предметом дослідження є політичні та економічні перетворення в двох державах, що утворилися на Корейському півострові – Корейська народно-демократична республіка та Республіка Корея – в другій половині ХХ ст. у шкільному курсі історії.

Хронологічні межі кваліфікаційної роботи охоплюють другу половину ХХ ст., коли на теренах держав, що утворилися на Корейському півострові формувалися різні політичні та економічні моделі розвитку.

Територіальні межі кваліфікаційної роботи охоплюють Корейський півострів.

Методологічна основа та методи дослідження. Принципи історизму, об'єктивності та всебічності можна вважати методологічною основою роботи. У ході дослідницької роботи застосовано як загальнонаукові (систематизації, аналізу і синтезу), так і спеціально-історичні методи (історико-порівняльний, проблемний, історико-системний, історико-генетичний та проблемно-хронологічний). У ході опрацювання теми кваліфікаційної роботи важливе значення мало використання методу критичного аналізу та синтезу джерельного та історіографічного матеріалу.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що його зміст, основні положення та висновки можуть бути використані при підготовці уроків з всесвітньої історії стосовно розділів, що стосуються історії країн афро-азійського регіону, історії міжнародних відносин другої половини ХХ ст. та формування інформаційного суспільства

Структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 37 найменувань, та додатку.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

Політична ситуація на Корейському півострові протягом другої половини ХХ – на початку ХХІ ст. перетворилася на тривалий регіональний конфлікт, в якому переплітаються міжнародні інтереси провідних учасників міжнародних відносин. «Корейська проблема» й досі не піддається врегулюванню, а напруженість між двома корейськими державами впливає на далекосхідну міжнародну ситуацію.

Зважаючи на тривалість і значимість конфлікту на Корейському півострові для міжнародної спільноти, ця тема стала предметом дослідження як істориків, так і політологів, соціологів не тільки на корейських територіях, а й серед науковців інших держав. На сьогоднішній день історіографія окресленої теми включає загальноісторичного характеру, що ставлять за мету визначення основних віх розгортання корейського конфлікту, формування систем державного управління на корейських землях, становлення різних економічних систем тощо.

Зокрема, якщо говорити про роботи політологічного спрямування, то насамперед варто згадати праці Г. Кіссінджера, П. Шнайдера. Серед російських дослідників цього спрямування вирізняються роботи таких авторів: В. Денисов, О.В. Торкунов, І.О. Горелій, А.Д. Богатуров, В. Міхеєв, Д. Володин [8; 28; 7; 3]. Українські науковці також не залишилися осторонь політологічних студій. Зокрема, варто відмітити студії таких вітчизняних дослідників: Н.С. Франчук, І.С. Погорелова, С.О. Шергін [30], О.В. Шевчук, С.В. Пронь та ін. Серед представників південнокорейської історіографії вітчизняні науковці найчастіше згадують імена Кім Янг Хе, Кім Юн Дука, Чой Сеонг Ае.

Можна виокремити окремі тематичні блоки в історіографії обраної теми. Осібні студії стосуються особливостей формування державного

управління. Зважаючи на політичну ситуацію в Північній Кореї, то цей аспект стосується переважно процесів, що відбувалися в Південній Кореї. Тут можна згадати імена таких науковців: В.І. Денісов, А.В. Торкунов, К.В. Асмолов, В.Ф. Лі та ін. Низка українських дослідників звернулася й до аналізу процесу налагодження політичного співробітництва між українським урядом та південнокорейським, наприклад: М.А. Шульга, В.Є. Пилипенко, В.О. Скворець, М. А. Павловський та ін.

Азійський, й у тому числі корейський напрям, залишається на сьогоднішній день важливою складовою не тільки західноєвропейської політики, а й американської. Це зумовлює значну зацікавленість й американських науковців історією корейської проблеми та можливими сценаріями розгортання подій на Корейському півострові. У цьому переліку можна згадати такі імена: V. Cha, M. Armacost, Douglas H. Raab, M. Abramowitz, F. Fukuyama, C. Nagel, S. Harrison [31; 32; 33; 34; 35; 36; 37].

Розглядаючи безпосередньо історію корейської проблеми другої половини ХХ ст. дослідники, насамперед, акцентують свою увагу на таких аспектах питання: можливості об'єднання Північної та Південної Кореї, наявність перешкод на шляху об'єднання процесів (наприклад, з точки зору Північної Кореї такою перешкодою є наявність американських військ на південнокорейських землях), негативні кроки у політиці обох держав по відношенню одна до одної, роль Японії та Китаю (як потужних фінансових лідерів регіону) у розгортанні корейських відносин.

Джерельна база дослідження включає як нормативні документи, так і звернення або роботи політичних діячів другої половини ХХ ст., наприклад: Конституція Корейської народно-демократичної республіки [17], робота Кім Чен Іра, присвячена ідеям чучхе [16], договір між СРСР та Корейською народно-демократичною республікою про надання

допомоги у громадянських, сімейних та судових справах [9], документ, що дає надію на об'єднання корейських територій, – «Лист-заява Північної та Південної Кореї від 20 травня 1992 р.» [22].

Отже, наявна джерельна база дозволяє документально підтвердити ключові аспекти розвитку корейської проблеми у другій половині ХХ ст. Огляд стану наукової розробки теми засвідчує зацікавленість сучасних дослідників даною проблематикою, проте демонструє потребу у розвідці, яка б, з одного боку, узагальнила, систематизувала наявні відомості з даної теми, а з іншого – окреслила б можливості висвітлення «корейської проблеми» у шкільному курсі історії.

РОЗДІЛ 2

«КОРЕЙСЬКА ПРОБЛЕМА» ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. ЯК СКЛADOVA ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ СРСР ТА США

Проблематика розмежування Корейської держави сформувалась ще в кінці Другої світової війни під час проголошення міжнародної опіки над нею, одночасно із проблемами світового післявоєнного врегулювання та обговорювалося на різноманітних міжнародних конференціях держав-союзників у Каїрі, Ялті, Потсдамі і Москві.

Вперше ця проблема була порушена у Білому домі під час неофіційної зустрічі президента США Ф. Рузвельта із міністром закордонних справ Великобританії Е. Іденом. Згодом, на офіційному рівні, це питання піднімалося на Каїрській конференції союзників 1943 р., в якій взяли участь США, Англія і Китай гомінданівського уряду. Була прийнята декларація, в якій зазначалося, що « три вищеназвані великі держави, беручи до уваги рабське становище корейського народу, сповнені рішучості надати Кореї свободу і незалежність в належний для того час » [10, с. 50-58]. Після того як декларація була підписана у червні 1945 р. на Потсдамській конференції до Каїрської декларації долучився і СРСР.

Отже, власне без згоди корейського уряду світові держави вирішили, що потрібно готувати Корею до самоврядування, а тому бажаним стає питання сформувати для Кореї щось на зразок міжнародного управління, яке б діяло до того моменту, поки самі корейці не матимуть змогу керувати власною державою [11, с. 129].

Формальними приводом і метою тимчасового поділу корейської території на дві зони по 38-й паралелі стало можливим в результаті капітуляції японської армії, про що було відзначено й офіційними представниками США. Але слід звернути увагу, що північна територія Кореї була зайнята радянськими військами, а південна –

американськими, і кожна держава-союзник проводила у сфері свого впливу на місцеве населення власну політику. Пізніше стало зрозуміло, що американська влада планувала розробити корейське питання так, щоб визначити Корею у статусі залежної від США території. Цей план передбачав проведення двох основних етапів: на початку взаємовідносин був зроблений акцент на об'єднанні економіки Кореї під управлінням адміністрації в Сеулі, в зоні воєнної відповідальності Сполучених Штатів, що мало поширити американський контроль не лише на Південну, а й на Північну Корею.

Можна підсумувати, що під час завершення Другої світової війни, в результаті капітуляції Японської імперії та заздалегідь запланованого поділу території Кореї між США та СРСР, Корея перетворилась поділеною між державами-союзниками, а пізніше, в результаті проведення політики протистояння, яка відбувалась на поділених територіях Півночі й Півдня, зазнала і воєнного розколу. Таким чином, Корея виявилась у більш гірших умовах, ніж, навіть, переможена Японія, оскільки вона знову здобула колоніальний статус [14, с. 176].

У грудні 1945 р. з метою уточнення подальших планів відносно Кореї за ініціативи США корейське питання було порушене вже на московській конференції міністрів закордонних справ СРСР, США та Англії. Представники США внесли проєкт, який визначав статус Кореї як підопічну державу США до моменту здобуття незалежності Корея повинна була пройти через два періоди іноземного адміністрування: військове командування, що повинно здійснюватись керівниками американських і радянських військ в Кореї, а потім через керівництво 4 держав – США, СРСР, Англії і гоміньданівського Китаю – на базі укладеного між ними договору про корейську опіку. Найголовнішою ціллю США визначали формування однієї адміністрації із двома військовими командирами, які могли діяти спільно у всіх нагальних

питаннях, які стосувалися корейських національних інтересів (валюта, торгівля, транспорт тощо) [15, с. 148].

У проєкті американців цілковито не визначалася проблема формування корейського національного уряду. На відміну від американського, радянський проєкт передбачав важливе завдання створення загальнокорейської тимчасової демократичної адміністрації з метою побудови Кореї саме як незалежної держави. Багато в чому радянський проєкт був відмінний і в проблемі відносно корейської опіки. Радянська влада за умовами опіки мала розгортатись за обов'язковою участю корейського народу. Опіка повинна була здійснюватися через діяльність тимчасового корейського уряду та його органів влади, а не шляхом контролю іноземних держав [24, с. 56].

Представникам США нічого не залишалось окрім як погодитись із радянським проєктом. Він був схвалений із неоднозначними додатками як договір, який « визначає політику трьох держав стосовно Кореї ». Рішенням московської наради було визнано невідкладним утворення тимчасового корейського демократичного уряду, що відповідало б „нагальним національним потребам корейського народу. Уряд мав створюватися «на основі широкої участі корейських демократичних партій і громадських організацій ». Це слід розуміти як рішення такої конференції, що відповідало інтересам політичного, економічного і соціального розвитку корейського народу, а їхнє здійснення мало можливість сприяти перебудови Кореї на незалежну демократичну державу.

З метою сприяння створенню тимчасового корейського демократичного уряду було домовлено створити загальну комісію із представників американського війська у Південній Кореї і радянського війська у Північній Кореї. Рішення цієї загальної комісії після консультацій із тимчасовим корейським урядом, за цією домовленістю, повинні бути надані на розсуд урядів 4 держав-союзників для прийняття

спільної угоди щодо корейську опіку. Був встановлений й термін такої опіки на 5 років. З метою вирішення поточних проблем, які стосувалися як Південної, так і Північної Кореї, а разом із цим із метою врегулювання заходів із координації дій між американськими і радянськими представниками у Кореї в галузі адміністративно-господарської роботи договір передбачав формування у дводенний строк спільної комісії із представників американського і радянського командування [29, с. 64-65].

Вже 17 вересня 1947 р. США було вирішено внести проблему об'єднання Кореї на долю міжнародне обговорення. Саме з цього часу корейська проблема із американсько-радянської відповідальності переходило під контроль ООН. За цією схемою США намагалися провести вибори окупаційною владою в кожній із зон їхнього контролю 31 березня 1948 р. під головуванням комісії ООН у Кореї. В подальшому було передбачено створення Національного уряду, а вже потім розробка цим урядом власних збройних сил, а після чого іноземні війська пропонувалося вивести на основі угоди між національним урядом і окупаційною владою [29. с. 66].

Однак тимчасова комісія ООН не змогла впоратись із забезпеченням рівних прав Півночі і Півдня Кореї та не змогла посприяти утворенню загальнокорейського уряду, а з самого початку обрала курс на розроблення органів влади, бажаних для США. Після протестів Північної Кореї і демократичних сил проти нерівноправних умов, запроваджених тимчасовою комісією ООН, ситуація призводить лише до того, що тимчасова комісія ООН не впоралась із взятими на себе функціями і звернулася за допомогою до міжсесійного комітету Генеральної Асамблеї ООН. Передбачалося сформування уряду Південної Кореї, який неминуче призведе до утворення національного уряду і на Півночі, резолюція розгорнула процес поділу Кореї замість

того, щоб посприяти створенню єдиної незалежної демократичної Кореїської держави [27, с. 148].

10 травня 1948 р. у Південній Кореї були проведені демократичні вибори до Національного парламенту, який в найкоротші терміни, вже 12 червня, ухвалив конституцію, обрав президентом Лі Син Мана, сформував уряд і 15 серпня проголосив Республіку Корею єдиною законною державою для всього корейського народу. Голова адміністрації США у Південній Кореї офіційно висловив думку про складення власних повноважень. Згодом між США та Республікою Корея були встановлені дипломатичні відносини, за їхнім прикладом те ж саме зробили Китай та Філіппіни [25, с. 44].

Це могло означати, що на території раніше єдиної Кореї з даного моменту відтепер почали існування дві держави із різним соціально-економічними уладами. Історики й політики багатьох держав, особливо наближених до США, в тому числі й Південної Кореї, поширювали думку про те, що в розколі Кореї більша частина провини знаходиться саме на боці СРСР. Але, слід відзначити, що велика частина політиків, політологів, істориків разом із південнокорейськими одночасно дотримувалися протилежної думки. Наприклад, південнокорейський політолог Кім Хак Джун акцентував увагу на тому, що США змогли передати подальше вирішення корейського питання ООН і за цієї умови, вочевидь, запропонували їй провести вибори до Національного парламенту Кореї « тільки там, де це можливо », іншими словами, США просто підштовхнули ООН для того щоб Корея навпаки розділилась. Разом з цим і уряд КНДР, створений на Півночі Кореї, було позбавлено можливостей для проведення самостійної політики – він здійснив політику, яка диктувалась з центру СРСР [6, с.44-49].

Таким чином, виведення з Кореї радянських і американських військових підрозділів об'єктивно створило сприятливу ситуацію для пришвидчення розв'язання корейського питання, але, на жаль, обидві

держави-союзники вважали тільки власний уряд Кореї легітимним і не скористались доброю нагодою для її возз'єднання. Обидві сторони вважали тільки власні уряди єдиними законними, а тому не змогли дійти до висновку, що потрібно сісти за стіл переговорів. Відтепер, в залежності від можливостей вирішення цього питання мирним шляхом згасла, посилювались тенденції до початку збройного протистояння між обома Кореями.

Корейський військовий конфлікт 1950–1953 рр. став однією із найтрагічніших подій в історії Кореї другої половини ХХ століття. Вона остаточно розмежувала Кореї на дві ворогуючі сторони, яким так і не вдалось до сьогоднішнього дня подолати внутрішні протиріччя між собою.

І КНДР, і Республіка Корея протягом перших років після проголошення утворення держави активно займалися питаннями зміцнення своїх збройних сил і таємно або відкрито заявляли про готовність військовим шляхом подолати тимчасове розділення країни на дві частини.

За період з 1949 до початку 1950 рр. вздовж 38-ї паралелі мали місце від 1274 до 1836 озброєних конфліктів [4, с. 125-126].

Війна розпочалась о 4 годині ранку 25 червня 1950 р. Північнокорейська і радянська історіографія стверджували, що розпочала війну саме південнокорейська сторона. Але її війська не мали змоги просунутись вглиб території КНДР далі, ніж на 1-2 кілометри, після чого Корейська Народна Армія (КНА) змогла перейти до контрнаступу і протягом декількох днів відкинула південнокорейців на десятки кілометри вглиб власної території. Згідно із південнокорейською, західною та сучасною російською історіографією, війна розпочалась північнокорейською стороною. Вже з 12 червня 1950 р. підрозділи КНА були спрямовані на південь і почали дислокуватись на відстані 10-15 кілометрів від демаркаційної лінії.

27 липня 1953 р. о 10-й ранку в Пханмунчжомі була підписана Декларація про перемир'я, яка складалась із вступу, 5 статей і декількох додатків. Вона була підписана представниками трьома головними ворогуючими сторонами – КНДР, КНР і військами ООН і оголошувала про припинення військового конфлікту із 22 години того ж дня [20, с. 124-126].

Корейська війна завершилася перемогою як для КНДР, так і для Республіки Корея. Корейська Народно-Демократична Республіка і Республіка Корея продовжили власний розвиток у діаметрально протилежних соціально-економічних напрямках.

РОЗДІЛ 3

ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КОРЕЙСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

3.1 КНДР у другій половині ХХ ст.

Наприкінці 1953 р. Республіка Корея і Корейська Народна Демократична Республіка розпочали свій розвиток як дві незалежні, абсолютно не пов'язані між собою держави, які не визнавали одна одну, населені однією нацією, яка мала в минулому спільну історію, культуру, традиції, фольклор.

Після завершення корейської війни КНДР почала процедуру відбудови народного господарства. Пленум ЦК ТПК у серпні 1952 р. ухвалив трирічний план, розрахований на 1953–1956 рр. соціально-економічних перетворень, в результаті якого за підтримки СРСР, Китаю та інших соціалістичних держав було відбудовано біля 240 промислових підприємств [2, с. 34-36].

Держави соціалістичного блоку підтримали КНДР безоплатною допомогою в розмірі 800 млн. карбованців за цінах 1953 р.

Пришвидшеними темпами відновлювалася аграрна галузь економіки. Будувалися нові дамби, греблі, насосні станції. Одночасно з цими процесами відбувалась кооперація сільської місцевості. До завершення 1956 р. кооперативи змогли об'єднати 81% всіх аграрних господарств, які володіли 78% земельних ресурсів, а до 1958 р. кооперація селянських господарств була цілковито завершена [21, с. 115].

Після виконання завдань відбудовчого періоду, уряд зміг розробити п'ятирічний план розвитку народного господарства (1956–1961 рр.). За ним до кінця п'ятирічки валова промислова продукція повинна була збільшитись у 2,6 раза. У промисловому розвитку були заплановані важливі структурні перетворення. Середньорічні темпи

зростання промислової продукції за цей період були встановлені у 36,6%, що змогло забезпечити дострокове виконання п'ятирічного плану.

У 1960 р. Північна Корея випереджала Південну за всіма головними економічними показниками. Керівництво ТПК проголошувало перетворення КНДР в індустріальну державу [22, с. 112-137]. На 6-му з'їзді ТПК у вересні 1961 р. було схвалено семирічний план, розрахований на 1961–1967 рр. Ним поставлені головні завдання із розбудови «самостійної національної економіки» шляхом переважання в розвитку саме важкої промисловості. За планом обсяги промислового виробництва мав зрости в 3,3 рази, національний прибуток – в 2,7 рази [4, с. 125].

У досліджуваний період в КНДР з'явилися спеціальні «червоні листи» в яких ЦК ТПК закликали розпочати загально-національний рух за швидке будівництво соціалізму – «рух Чхонклізму» (згідно з корейською легендою, це кінь, що пробігає за день 250 км.). На практиці, це можна розцінити як лозунг до «великого стрибка», який паралельно здійснювався у Китаї. У Корейській державі розгорнувся рух за будівництво невеликих металургійних, машинобудівних, цементних підприємств із річною потужністю 10-20 т. Одночасно прискорено споруджувалися підприємства регіональної промисловості.

На порубіжжі 1950–1960-х рр. Кім Ір Сен проголосив про те, що ТПК повинно керуватися ідеологією «чучхе», згідно з якою ідеологія марксизму-ленінізму пристосовувалася до реалій КНДР. Одночасно був проголошений курс на розвиток «опори на власні сили», який передбачав незалежність у політичному розвитку та самостійність в економічному, самооборона поставлена на захист держави [16; 19, с. 63].

Північна Корея, в результаті, опинилась в унікальному геополітичному становищі, оточена трьома найпотужнішими державами світу: з півдня – США, які цілковито контролювали всю систему безпеки

Південної Кореї, а з півночі – Китаєм і СРСР, взаємовідносини з якими поступово помітно стали прохолодними. Саме тому Північна Корея стала вимушена витратити багато коштів з метою розвитку власних збройних сил.

З середині 1950-х рр. в керівництві КНДР загострилась боротьба за владу. Ціла лінія очільників прорадянського керівництва (лідер Пак Чан Ок) виступали проти насильницького розвитку культу особи Кім Ір Сена та за зміцнення демократичних традицій у роботі партії. За звільнення з посади Кім Ір Сена виступила також «прокитайська партія» (лідер Чхве Чан Ік). На пленумі ЦК ТПК у серпні 1956 р. Кім Ір Се був розкритикований за поширення власного культу особистості, волюнтаризм, за поліцеїзацію держави. Пак Чан Ок і Чхве Чан Ік намагались схилити учасників пленуму проголосувати за відсторонення від влади Кім Ір Сена, проте «партизанським фракціям» вдалось здобути перемогу. Кім Ір Сена змогла підтримати необхідна більшість керівної еліти та армія. Це остаточно і вирішило результат боротьби за владу саме на його користь. Велика кількість «прокитайського» угруповання змогли бігти до Китаю [2, с. 213].

Внутрідержавний конфлікт у північнокорейській владній структурі в кінці 1950 та початку 1960-х рр. супроводжувався критикою внутрішньої і зовнішньої політики КПРС, згортанням економічних і військових взаємовідносин із Радянським Союзом. Вже на початку 1962 р. Кім Ір Сен був незадоволений відмовою М. С. Хрущова надати КНДР безоплатну військову допомогу та вирішив провести власний курс паралельного економічного і оборонного будівництва. Економіка держави виявилася до цього просто не готовою і саме тому новий шестирічний план виконано не було, а керівництво держави продовжить виконання шестирічного плану до 1970 р. [2, с. 215]

До 1970 р. Північна Корея ще не змогла вичерпати екстенсивні методи соціально-економічного розвитку і продовжила випереджати Південну Корею із виробництва багатьох видів промисловості.

У 1970 р. була розроблена і введена в дію програма другого шестирічного плану (1971–1976 рр.), головною метою якою була проголошена подальша підтримка матеріально-технічних основ ідеології соціалізму. Збільшення темпів вироблення промислової продукції планувалося у 2,2 рази, в тому числі предметів широкого вжитку – в 2 рази, середньорічні темпи росту мали досягти рівня 10,3% до 1976 р., національний прибуток на душу населення повинен складатись на рівні 900 вон на противагу 500 вон у 1966 р. Слід відмітити, що офіційно про підсумки виконання шестирічки ніхто не повідомляв, за цілою серією показників економіка КНДРР змогла помітно просунутись уперед.

Під час проведення 5-го з'їзду ТПК у 1970 р. були проведені підсумки соціально-політичного розвитку держави. Наприклад, Кім Ір Сен звільнив багатьох працівників, які були переконані у демократичних засадах діяльності як в партії так і в державі, або захищали власні кланові інтереси [21, с. 118].

На з'їзді було одночасно задекларовано поширення в корейській громадськості ідей «єдиної ідеологічної системи». Було підкреслено, що все населення повинно керуватися ідеологією чучхе. Важливою вважалася теза, яка пролунала з трибуни з'їзду і була перетворена на гасло про те, що правлячій еліті КНДР вдалося досягти посиленої військової потужності «шляхом озброєння всього народу і перетворення всієї країни на фортецю».

Отже, до початку 1970-х рр., партія Кім Ір Сена змогла здобути остаточну перемогу над своїми опонентами. У КНДР затвердилась система абсолютної влади Кім Ір Сена, який послідовно запроваджував курс на будівництво тоталітаризму [20, с. 163-166].

В цей же час активізувались міжнародні взаємовідносини КНДР. Її зовнішньополітичні орієнтири консолідувались навколо країн третього світу. Якщо тільки в 1970 р. Північна Корея підтримувала дипломатичні стосунки із 35 державами, то в 1975 р. – із 78, а в 1982 р. їхня кількість зросла до 108. У 1973 р. КНДР змогла отримала статус постійного спостерігача при ООН; з 1975 року стала членом руху неприєднання; а з 1976 р. – член «групи 77».

Разом із змінами у соціально-економічному та політичному аспектах розвитку північнокорейського суспільства, які відбувались після 1948 р. були закріплені у новій редакції конституції 1972 року [17]. В основному законі КНДР знайшли юридичне відображення прийняті Кім Ір Сенем особливості внутрішньої і зовнішньої політики. Ідеї «чучхе» проголошені державною офіційною ідеологією, за ТПК закріплена провідна роль у громадськості. Таким основоположним принципам як самостійність, незалежність, самооборона надано вищий юридичний статус [8, с. 69-96].

Радикальні перетворення відбувались і в структурах центральної і місцевої влади. Запроваджено посаду Президента КНДР, на яку був одноголосно обраний сам Кім Ір Сен. Центральний народний комітет (ЦНК) було проголошено вищим керівним органом. На практиці він поєднав у собі функції голови держави, державної ради і уряду. Діяльністю ЦНК офіційно керував президент держави [8, с. 101].

У період 1978 – 1984 рр. в КНДР був проголошений семирічний план соціально-економічного розвитку. Саме в цей період часу в економічному житті держави посилювались міжгалузеві диспропорції та продовжували нарощуватись економічні проблеми. Перетворивши важку індустрію пріоритетом економічного розвитку, правлячі кола КНДР не приділяли важливої уваги проблемам покращення життєвого рівня населення. В державі продовжувалось нормоване постачання населення продуктами харчування і товарами широкого вжитку.

Головна ставка була спрямована на чистому ентузіазмі широких народних мас [24, с. 207-209].

В цілому, семирічний план 1978 – 1984 рр. не був виконаний. Було ухвалене важливе рішення продовжувати його реалізацію за два роки. В загальних рисах 1985–1986 рр. були проголошені часом «нормалізації» економічного розвитку. Правляча еліта держави спробувала прийняти часткові зміни до діяльності господарського механізму, який працював ще з початку 1960-х рр. Головна мета реформ містилась у запровадженні госпрозрахунку в діяльність промислових і сільськогосподарських підприємств. При цьому було підкреслено, що «теанська система» і «метод Чхонсанрі» залишаться непорушними механізмами соціально-економічного розвитку.

Паралельно із запровадженням госпрозрахункових відносин розбудовувалися і потужні промислові об'єднання одночасно за галузевим і територіальним принципами [30, с. 64].

У жовтні 1980 р. на 6-му з'їзді Трудової партії Кореї були підведені підсумки десятирічного розвитку КНДР і розглянуті проекти на 1980-і рр. З'їзд підкреслив, в цілому, успішну кампанію проголошеного курсу на швидке здійснення трьох революцій – ідеологічної, технічної і культурної. На підприємствах, в кооперативах та державних установах були спрямовані «групи трьох революцій» із числа молодих фахівців, завданням яких було надання допомоги партійним організаціям. На практиці вони являли собою групи молоді, які прямо підпорядковувались ЦК ТПК і мали право звільняти з посад керівних працівників в органах місцевого управління.

У сфері технічної революції були поставлені три головні завдання: скорочення відмінностей між важкою і легкою працею, між сільським господарством і промисловістю, а також звільнення жінок «від тягара домашніх робіт».

Реалізація культурної революції передбачалась завдяки прискореному розвитку освіти. На з'їзді проголошувалося, що в державі повністю вирішено завдання з підготовки національних кадрів, створена широка мережа ВНЗ (170) і технікумів (481). Було підготовлено 1 млн. інженерно-технічних працівників. Запроваджено загальне обов'язкове 11-річне навчання у середніх закладах освіти [29, с. 89].

З'їзд проголосив центральну лінію в сфері ідеології – «перетворення всього суспільства на основі ідей чучхе». Реалізація цих завдань повинна була здійснена через перерозподіл кооперативної власності у загальнонаціональну, перевиховання селянського та інтелігентного прошарків населення.

Здійснювати такі завдання північнокорейське керівництво повинно було через пришвидшення темпів розвитку народного господарства, що знаменувало собою запровадження науки у виробництво.

На 6-му з'їзді ТПК була прийнята далекоглядна економічна програма – так звана «10 економічних висот». Саме вони і ставали основоположними елементами семирічного плану (1987–1993 рр.). Однак цей семирічний план також не було виконано, про що було повідомлено на грудневому (1993 р.) Пленумі ЦК ТПК. Основними причинами невиконання вказувалися загострення міжнародної ситуації, руйнування соціалістичного ринку. Основні оціночні показники економічного розвитку КНДР в 1990-і рр. викладено у таблиці [20, с. 165-167].

Влада не змогла загальмувати темпи економічної кризи. Стало цілком зрозуміла тенденція, що в КНДР сформувалась недієздатна адміністративно-командна система господарювання. Її основоположні риси це – пріоритет військово-політичних інтересів над соціальними запитами населення, всеохоплююче директивне планування, обмеження матеріальних стимулів для організації виробництва. За умов складної

соціально-економічної ситуації керівництво КНДР зробило спробу долучити до економічного розвитку в якості інвестицій західний капітал. У 1993 р. були прийняті відповідні закони про обіг іноземних інвестицій та про вільні економічні зони (ВЕЗ).

Після розпаду СРСР і ліквідації соціалістичного табору Північна Корея була позбавлена вирішальної економічної підтримки. Після встановлення колишніми державами соціалістичного табору дипломатичних відносин із Південною Кореєю, об'єднання Німеччини, ліквідації режиму Н. Чаушеску в Румунії були дуже болісно сприйняті північнокорейською правлячою елітою. Усі її зусилля на початку 1990-х рр. були сконцентровані на пристосуванні у зміненій міжнародній ситуації та не допустити краху власного режиму. Окремі домовленості, що були укладені з СРСР, продовжувалися Росією [9], проте колишньої економічної підтримки КНДР уже не мала.

В липні 1994 р. помер Кім Ір Сен і згодом провідні верстви об'єднуються навколо його сина Кім Чен Іра, який посів посади Голови Державного комітету оборони (ДКО) КНДР, Генерального секретаря ТПК.

У державі була проведена швидкими темпами кампанія, яка була покликана підняти авторитет Кім Чен Іра до рівня вождя нації. Під його керівництвом здійснювалась провідна лінія щодо пріоритетного розвитку армії [23, с. 6].

Після того як припинилась економічна допомога з боку колишніх соціалістичних держав, згорання торговельно-економічних зв'язків із ними, а також цілого ряду неврожайних років і багатьох стихійних лих, ситуація в соціально-економічному комплексі КНДР в другій половині 1990-х рр. вже стала вкрай складною. Була гостро відчутна нестача електроенергії, палива, більшості видів сировини. Близько 80% промислових комплексів майже не працювало. Успішно лише працював військово-промисловий комплекс, до якого було спрямовано до 80%

коштів держбюджету. В результаті стихійних лих, за умов відсутності хімічних добрив і палива аграрний сектор економіки зазнав серйозні труднощі. У державі щорічно відчувався дефіцит із продовольством [20, с. 173].

Надто складний період часу припав на 1995–1997 рр., коли населення КНДР спіткав голод. Від нестачі продовольства і різних хвороб різко зросла смертність населення. За іноземною інформацією, на середину 1990-х рр. в КНДР померло понад 1 млн. осіб. Щоденна норма видачі продуктів харчування становила близько 100-200 грамів. Міжнародні гуманітарні поставки продовольства допомогли державі продовжити існування. У 1996–2000 рр. Північна Корея отримала щорічно 1 млн. т. продовольства у вигляді гуманітарної допомоги, головним чином, із США, Південної Кореї, Японії та Китаю. Однак зазначена допомога не вирішила продовольчу проблему, оскільки вона не була спрямована на вдосконалення виробничої бази землеробства.

Економічна криза, що минула, призвела до практичної деінструалізації держави. Темпи спаду виробництва та промисловості в 1992–1999 рр. склали приблизно 80%, ВВП за попередніми оцінками та скоротився майже до 9 млрд. дол. (у 1990 р. – 22 млрд.). Більше 1 млн. людей втратили робочі місця. Понад 500 тис. вимушені були покинути міста і перебралися в сільську місцевість з надією зайнятись аграрним виробництвом. Приблизно така ж кількість громадян КНДР незаконно іммігрували до Китаю [20, с. 179 – 189].

За умов жорсткої економії влада в черговий раз зробила ставку на піднесення впливу корейського націоналізму. Населенню доводили, що найголовнішим їхнім обов'язком є захист ідей, політики, здоров'я та авторитету керівника Кім Чен Іра, а також і будівництва воєнної держави.

Паралельно відбувалася подальша мілітаризація суспільно-політичного життя. Зміцнення боєздатності проголошувалось

найголовнішою з усіх державних справ. Наприкінці 1990-х рр. армія КНДР нараховувала близько 1 млн. чоловік, 3600 танків, 600 літаків, понад 400 кораблів. Крім того в країні сформовані червона гвардія (1,5 млн чол.) і молодіжна гвардія (700 тис.). На їх утримання витрачалося до 25% ВПП.

Стратегія на «пріоритет гвинтівки» знайшла юридичне підкріплення і в поправках до Конституції КНДР, які були прийняті в 1998 р. Наприклад, підвищено статус і розширені функції Державного комітету оборони (ДКО), у діяльність якого були переведені найголовніші політичні, військові та економічні проблеми [10, с. 121].

Здебільшого, нові правки до Конституції зачіпали насамперед систему вищих органів державної влади. Посада президента була скасована. Колективним головою держави стала Президія Верховних Народних Зборів, а його голова став виконувати функції голови держави в міжнародних відносинах.

Знову була творена система Кабінету міністрів – уряду держави, яка замінила більш ранні утворення Центральний народний комітет і Адміністративну раду. Адміністративно-економічні комітети на місцевому рівні скасовані, функції органів виконавчої влади відтепер стали виконувати спеціальні народні комітети [10, с. 134].

Розроблена і затверджена Конституцією система вищих і місцевих органів влади перебувала на практиці під контролем ДКО та його місцевих органів влади і працювала відповідно до рішень такого комітету [16].

Наведені факти відчутно вдарили по північнокорейській державності, але не призвели до зміни політичного режиму. Новому керівництву КНДР на чолі з Кім Чен Іром вдалося зберегти політичну систему, створену його батьком, здійснити лінію економічних і жорстких військово-політичних заходів, спрямованих на збереження режиму з

його одночасною адаптацією до нових умов існування, що склалися навколо Північної Кореї в Північно-Східній Азії [1, с. 175].

Таким чином, після Корейської війни Північна Корея опинилася у складному становищі. Її географічне положення та напружена міжнародна обстановка спричинили потребу у великому фінансуванні воєнного комплексу, що погано позначилося на розвитку інших галузей господарства країни. Через велику залежність від інвестування економіки ззовні, опинившись без фінансової підтримки КНДР не змогла пристосуватися до ситуації.

3.2 Особливості політико-економічного розвитку Південної Кореї після Корейської війни

На нашу думку, почати відлік історії Південної Кореї потрібно з 1945 р., а саме із радянсько-американського договору про перерозподіл сфери відповідальності на корейському півострові, досягнутої в процесі Ялтинської конференції.

Національний парламент, обраний на території Південної Кореї 10 травня 1948 р., прийняв конституцію на західний зразок, яка являла собою комбінований варіант президентської і парламентської форм правління, а 20 липня президент держави став 73-річний Лі Син Мана. З часу інавгурації першого президента в серпні 1948 р. почався відлік періоду Першої корейської республіки [15, с. 63-65].

Після того як звільнили економіста Південна Корея перебувала в становищі розрухи і хаосу. До завершення 1949 р. в державі намітилися позитивні зміни на краще. За фінансовою підтримкою США стабілізувалася сфера фінансів, стала налагоджуватись позитивні зміни у промисловості і аграрній сфері. У 1950 р. відбулась земельна реформа, яка надала можливість селянам працювати на власних земельних наділах, хоча і не позбавляла їх від бідності. Виникали перші фінансово-

промислові корпорації, які, скориставшись наданими привілеями з боку уряду, змогли монополізувати ринок збуту, витіснивши традиційний для Кореї малий і середній бізнес на другорядні позиції.

Але впоратись із складнощами перехідного часу в період Першої республіки уряду не вдалося, тому що в державі не було політичної стабільності. В результаті держава втягнулась в найбільш серйозну економічну кризу, ніж могли допускати американські представники, і ще більш небезпечну політичну смугу, яку могли б розпалити представники лівих партій [15, с. 72].

Відкрилась можливість виникнення невдоволеності викликала бажання Лі Син Мана зберегти владу за будь-якою ціною, в тому числі зашкодивши демократичному процесу. Постійними подразниками були також ті аспекти, які зберігали власність і привілеї для тих, хто раніше співпрацював з японською колоніальною адміністрацією. Наростання інфляції і безробіття, застій в економічному житті стали головними причинами чисельних соціальних конфліктів. Демонстрації, протести, страйки розцінювалися владою як підступи комуністів і придушувалися силами поліції і армії.

На чергових президентських виборах 15 березня 1960 р. з їхньою відкритою фальсифікацією ситуація призвела до розгортання народного повстання. Студенти вийшли на відкриті демонстрації в Масані, а згодом і в Сеулі, влада знову намагалася їх придушити за допомогою поліції та армії. Але вже солдати не виконали наказів стріляти в мирних людей. Прийшовши до висновку неминучості втрати влади Лі Син Мана, якого підтримувати відмовилися і американські союзники, повстанці набрали обертів. У цьому виступі взяло участь майже півмільйона людей. Не обійшлося і без жертв: близько двохсот осіб загинули, кількість поранених перевищило за 6 тис. чоловік. За цих умов парламент прийняв рішення, яке вимагало відставки президента. Лі Син

Ман був змушений втекти з держави і до кінця життя (1965 р.) влаштувався на Гавайських островах [18, с. 175-183].

Друга республіка розпочала свою діяльність з 1 жовтня 1960 р., коли був обраний президентом лідер Демократичної партії Юн Бо Сон.

Вона проіснувала з квітня по жовтень 1960 року, тимчасовий уряд Хо Джона не мав можливостей з метою введення різнопланових змін в розвитку країни. Його діяльність обмежилася покараннями для деяких поліцейських, винних у розстрілах демонстрантів і фальсифікації виборів.

Юн Бо Сон обрали президентом на засіданні двопалатного парламенту в серпні 1960 р., прем'єр-міністром призначено Чан Мен. Коли до влади прийшли опозиціонери народилась ілюзія свята свободи, загальної демократії та справедливості. Відтепер, політичні партії та громадські організації мали можливість відкрито проголошувати власні ідеї та висунути серію вимог до влади [27, с. 263-272].

В середині правлячої партії відбувся розкол, а в 1961 р. від неї відокремилася Нова демократична партія, яка зайняла опозиційну платформу. Президент залишився в колишній партії, тоді як прем'єр-міністр Чан Мен перейшов до нової.

Помітні зміни відбувались у реалізації Сеула проблем об'єднання держави. На відміну від войовничої доктрини «походу на Північ» закріпилася ідея про мирний діалог в об'єднанні із Північчю. Хоча пропозиція Пхеньяна про збори спільної конфедерації Півночі і Півдня було відкинуто, влада в перший раз після 1945 р. не стала забороняти обговорювати це питання в пресі. Сильним інструментом на користь нового підходу до КНДР були сподівання у відновленні господарських взаємозв'язків на півострові, що могло б поліпшити фінансову ситуацію та ділову активність, послабивши інфляцію та безробіття на Півдні.

Вже 16 травня 1961 р. під керівництвом генерала Пак Чжон Хі армія здійснила державний переворот. В державі введений військовий

стан. Урядові установи були отримали армійський контроль, розпущені парламент і всі політичні партії. Під заборону потрапили мітинги, демонстрації, закрито цілий ряд газет і журналів, запроваджена цензура [27, с. 286-289].

Вищу раду державної реконструкції, наділили законодавчою і виконавчою владою і вона взяла напрям на боротьбу з корупцією, на оздоровлення економіки і об'єднання нації, а також зобов'язалась передати владу цивільному уряду після виконання завдань революційного часу.

Армійський переворот 1961 р. заклав базу у початку 30-річному періоду оголення держави генералами в історії Південної Кореї. Усі вони отримували владу за допомогою армії.

Вже у жовтні 1963 р. Пак Чжон Хі пішов у відставку і його обрали президентом РК. В грудні набула чинність нова Конституція держави, яка розпочала історію Третьої республіки [26, с. 142-143].

Президента Пак Чжон Хі двічі переобирали президентом РК на виборах протягом 1967 і 1971 рр. Його 18-річне правління ознаменувалося потужними змінами в житті держави і суспільства. У спадок його правлінню відійшла слабка й відстала економіка. Більше 50% бюджету і 70% її військових витрат забезпечувались за рахунок економічної допомоги з США. Південнокорейська правляча еліта не хотіла примиритись з фактом випереджаючого розвитку Північної Кореї практично за всіма головними параметрами економічного розвитку.

Адміністративний апарат Пак Чжон Хі взяв на озброєння експортно-орієнтовну модель економічного розвитку, запровадив практику п'ятирічного планування економіки, надав фінансові пільги і державні кредити промисловим підприємствам, які працювали на експорт. До завершення 1970 р. було утворено 15 потужних фінансово-промислових об'єднань, які користувалися державною підтримкою. Збільшилась роль дрібного і середнього бізнесу. Середньорічний ріст

економіки вже складав 9,2%, ВВП на душу населення та збільшився з 87 дол. в 1962 р до 1503 дол. в 1980 р. Темпи росту експорту за відповідний період склав 32,8%. До 1971 р. південнокорейський бюджет припинив залежність від американської економічної підтримки [26, с. 144].

У проведенні зовнішньої політики Пак Чхон Хі зміг досягти багатьох позитивних результатів. Так, наприклад, у червні 1965 р. відбулась нормалізація відносин РК із Японією, що стимулювало дальшу модернізацію південнокорейської економіки. У 1965–1973 рр. РК послала до Південного В'єтнаму власний військовий контингент.

Значні зміни відбулись у взаємовідносинах із Північною Кореєю. Після перших міждержавних зустрічей між Північчю і Півднем Кореї в 1961 р., які, до речі, не принесли помітних зрушень, в 1971 р. проведені спільні конференції на рівні представників товариств Червоного Хреста, а вже у травні 1972 р. – відбулись перші політичні контакти. Підсумками цих перемовин стали спільні заяви від 4 липня, в котрих сторони зафіксували бажання домовлятися про об'єднання держави мирними переговорами [18, с. 181].

Авторитарний режим президента все частіше вступав у суперечливі стосунки із все наростаючим економічним потенціалом держави. Соціальні конфлікти у трудових відносинах ставали для всіх щоденним явищем. Арешти в 1979 р. лідерів опозиції тільки загострили політичну кризу. Розпочалася парламентська криза, а на регіональному рівні розпочався масовий страйк.

У жовтні президент змушений був оголосити в країні про встановлення військового стану. 26 жовтня 1979 р. керівник ЦРУ Кім Че Гю забажав від Пака піти на ряд поступок та реформи, але, отримав відмову і згодом вбив президента. Прем'єр-міністр Чхве Гю Ха став виконуючим обов'язки президента і санкціонував у державі військовий

стан. Через деякий час Національна конференція об'єднання обрала його президентом.

Коли Чхве Ге Ха став президентом це не принесло Південній Кореї стабілізації. У державі продовжувалися антиурядові виступи. Більш ніж 20 південнокорейських міст було охоплено пожежею заворушень і соціальними протестами. Для придушення повстання уряд кинув спецпідрозділи, яких очолював генерал Чон Ду Хван.

За умов всезростаючої серйозної політичної кризи південнокорейська армія під керівництвом Чон Ду Хван здійснила державний переворот. Уряд президента Чхве Гю Ха було відсторонено від влади, парламент розпустили, заборонена діяльність політичних партій [25, с. 164].

У жовтні 1980 р. була опублікована нова Конституція РК. У лютому 1981 р. Чон Ду Хван обрано президентом РК на семирічний термін.

Після скасування військового стану у січні 1981 р. виникає можливість для пом'якшення політичного життя. У квітні починають свою діяльність Народні збори [21, с. 127].

Чон Ду Хвану вдається зберегти попередній авторитарний режим влади, який існував при Пак Чжон Хі. Тому ситуація в державі залишається достатньо гострою. Але безумовною заслугою генерала стало те, що він не став йти на повторне обрання на посаду президента. Вперше за багато років влада мирно переходить до наступного голови держави конституційним шляхом.

Шоста республіка розпочала свою діяльність з приходом до влади нового генерала Ро Де У, який зробив спробу змінити авторитарні традиції політичного устрою на демократичні. Коли генерал склав власні повноваження то запропонував прийняти нову редакцію конституції. Він обирався президентом на перших за минулі 16 років прямих виборах у грудні 1987 р. [18, с. 194].

Посівши посаду президента, Ро Де У зробив ставку на взаємну співпрацю із опозиційними платформами і взяв до уваги майже всі їх вимоги. За роки перебування на посаді Ро Де У Корея змогла досягти величезного стрибка. Всі зусилля президента спрямовувались на примирення і консолідацію громадськості, що сприяло позитивному розвитку економічного потенціалу та зростанню добробуту населення. У кращий бік змінився імідж РК в міжнародному середовищі. Вперше за всю історію держава провела літні Олімпійські ігри 1988 р.

Позитивні зрушення принесла «північна політика» президента, реалізація якої надала можливості для нормалізації взаємовідносин із СРСР і Китаєм, держава вступила до складу ООН, провела серію переговорів між Північчю і Півднем Кореї на рівні прем'єр-міністрів. В цілому, Південна Корея орієнтувалась виключно на зовнішньополітичний курс США, Ро Де У бажав побудувати відносини із сусідніми країнами згідно інтересів власної країни.

Адміністративний апарат Кім Ен Сама функціонував в рамках конституції Шостої республіки. У грудні 1992 р. був обраний президентом Кім Ен Сам, який став першим після військового перевороту 1961 р. цивільним президентом [18, с. 198].

Кім Ен Саму була залишена ситуація, коли головні зміни демократичних традицій вже були реалізовані минулою адміністрацією. Тому його активність була зосереджена на піднятті рівня життя населення та на боротьбу із корупцією. Курс зовнішньої політики був обраний на глобалізацію зв'язків РК, а також на покращення стосунків з Північною Кореєю [22].

За часи перебування адміністративного апарату Кім Ен Сама відбулась дальша демократизація громадського життя, зміцнилась дисципліна, заохочувалися працьовитість, відданість моральним і духовним принципам.

Водночас, влада не звернула увагу на проблеми економіки, яка вже вичерпала всі резерви розвитку і перейшла на рівень застою. Спроби для збереження темпів зростання за рахунок нових інвестицій виявилися неефективними, а для глибокого переформатування економіки влада не наважилась. Згодом, на президентських виборах у грудні 1997 р. перемогу отримав відомий борець за демократію, лідер опозиційної партії Кім Де Чжун.

1998 рік став для Республіки Корея найбільш складним за всі попередні десятиліття. Обсяг ВВП був скорочений до рівня 1992–1993 рр. У 1998 р. безробіття зросло втричі. Вперше за історію держави 1998 р. показав падіння рівня економічного розвитку на 5,8% [18, с. 205].

З метою подолання соціально-економічної кризи уряд держави звернувся до населення. Була проголошена кампанія із «збирання», тобто продажу державі за низькою фіксованою ціною, золота і срібла, а також рух за економне споживання предметів масового попиту.

Ситуація постійно ускладнювалась і в результаті того, що більшість місць в парламенті була зайнята опозиційною Партією великої країни.

Уряд проводив політику для розширення прав іноземним інвесторам для того, щоб залучити іноземні капіталовкладення, поставив задачу реструктурувати економіку шляхом обмеження капіталовкладення великими корпораціями, заборонив розширення їхньої сфери роботи. Запроваджувалася політика із ліквідації неефективних комерційних банків. Дозволено активно приватизувати державні підприємства [18, с. 219].

Держава змогла все ж та стабілізувати курс національної валюти, із 1573 вон за 1 долар США в січні 1998 р. до 1171 вон у листопаді 1999 р. Держава, яка традиційно мала значний рівень контролю над економікою, впоралась із стабілізацією цін на споживчі товари. У

найгірший за економічним розвитком 1998 р. зростання цін не перевищило 7,5%, а в 1999 р. дорівнювало лише 0,7%. В кінцевому варіанті реформ, було значно скорочено витрати на державний апарат.

За результатами вищезазначених заходів, розроблених президентом Кім Де Чжуном, вже із травня 1998 р. розпочалось підсилення економіки іноземними інвестиціями, а з листопада 1998 р. намітилося зростання південнокорейського експорту, а до першого півріччя 1999 р. досягнувся показник економічного росту в 7,3 %.

Кім Де Чжун побудував міжкорейські взаємовідносини на базі «Політики сонячного тепла» (Хеппъотчончхек), яку розпочав запроваджувати із перших місяців перебування на посаді. Розпочала функціонувати вільна туристична зона в горах Кімгансан (КНДР). У результаті спільних зусиль Півдня і Півночі із 13 по 15 червня 2000 р. у Пхеньяні проведена історична зустріч між очільником КНДР Кім Чен Іром і президентом Республіки Корея Кім Де Чжуном, за результатами якої підписана «Спільна декларація Півдня і Півночі», яка відкривала нові перспективи на шляху об'єднання Корейського півострова [18, с. 264-281].

Міжнародне співтовариство високо оцінило результати міжкорейських зустрічей на найвищому рівні в червні 2000 р. 10 листопада 2000 р. в Осло президент Кім Де Чжун отримав Нобелівську премію миру. Таким чином, він став першим представником корейської нації, нагороджений такою почесною нагородою [5, с. 17].

Таким чином, у другій половині ХХ ст. Південна Корея пройшла дуже складний шлях від авторитарного режиму до демократичного. В економічному розвитку держави були помічені важкі відносини із сусідньою КНДР, післявоєнною розрухою та політичною нестабільністю. Але, в цілому, завдяки грамотній економічній політиці та адекватного залучення ресурсів та економічного потенціалу держави, Південна Корея переросла в потужну індустріальну країну.

РОЗДІЛ 4

«КОРЕЙСЬКА ПРОБЛЕМА» У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ

Міжнародне протистояння, яке розгорнулося на території Корейського півострова в другій половині ХХ ст., то політико-економічні перетворення, що проходили в межах нових державних утворень на корейських землях, на сьогоднішній день знаходять відображення не лише у наукових розвідках, а й передбачені для розгляду навчальними програмами з історії для загальноосвітніх навчальних закладів («Історія: Україна і світ. 10–11 класи», «Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи») [12].

Отже, окремі аспекти розвитку корейських земель у другій половині ХХ ст. можуть бути представлені у межах низки розділів навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів. Зокрема, у рамках навчальної програми «Історія: Україна і світ. 10–11 класи» матеріал може бути представлений у ході розгляду Розділу 2 «Світ у пошуках нових моделей розвитку». Навчальна програма «Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи» надає більше можливостей для глибшого впровадження у викладання шкільного курсу історії матеріалів, присвячених політичному і економічному розвитку корейських земель у другій половині ХХ ст., адже у частині «Всесвітня історія. 11 клас» маємо для цього декілька розділів: Розділ 4 «Держави Азії, Африки та Латинської Америки: вибір шляхів розвитку», Розділ 5 «Міжнародні відносини», Розділ 6 «Повсякденне життя і культура».

У програмі «Історія: Україна і світ. 10–11 класи» серед складових змісту навчально-пізнавальної діяльності передбачено розгляд питань, що стосуються процесу деколонізації в афро-азійському регіоні та появи вогнищ військово-політичних конфліктів у другій половині ХХ ст. на території новостворених держав [13]. Розглядаючи ці аспекти, не можна

оминути увагою виникнення і розгортання так званої «Корейської проблеми». Доцільно зацентувати увагу учнів на тому, за яких політичних умов на корейському півострові виникає дві країни, які особливості їх політичного та економічного розвитку склалися протягом другої половини ХХ ст., які причини та перебіг подій військового конфлікту, що супроводжував процес становлення молодих держав. Крім того, програмою передбачені орієнтовні теми для навчальних проектів, у межах яких також може бути представлена тематика політичних та економічних перетворень Республіки Корея та КНДР у другій половині ХХ ст. а саме: Спільне і відмінне в розвитку країн Заходу і країн «соціалістичного табору», Модель інноваційного розвитку економіки (на прикладі країн Східної Азії).

Складові змісту навчальної програми «Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи» також надають достатньо можливостей для висвітлення ключових аспектів політичного та економічного розвитку корейських земель після Другої світової війни. Ключові моменти щодо виникнення на території Корейського півострова двох держав, формування різних моделей політичного та економічного розвитку новостворених корейських держав і військового протистояння, яке супроводжувало ці процеси, включаються до теми «Прояви міжнародної напруженості (Берлінська криза, війна в Кореї, Карибська криза, війна у В'єтнамі й Афганістані). У ході практичного заняття «Міжнародні відносини другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: точки перетину інтересів» доцільно проаналізувати роль СРСР та США у становленні та розвитку Республіки Корея та КНДР.

Крім цього, навчальною програмою «Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи» ще такі орієнтовні теми для практичного заняття чи для написання учнівського есе: «Моделі інноваційного розвитку нових азійських незалежних держав» та «Сучасні країни Азії: діалог західної та східної цивілізацій». У межах першої теми яскравим

прикладом такого інноваційного розвитку може бути історія економічних перетворень у Південній Кореї наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Що стосується другої теми, то учні. На базі опанованого фактологічного матеріалу щодо історії Республіки Корея та КНДР у другій половині ХХ ст. учням доцільно запропонувати провести порівняння шляху сполучення елементів західної та східної культурних традицій у Північній та Південній Кореї.

Розгляд теми «Становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства. Культура “віртуальної реальності”» дає можливість детальніше розглянути аспекти економічного розвитку Південної Кореї наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., адже швидке економічне зростання південнокорейської держави у цей період має результатом формування надсучасного інформаційного суспільства.

Отже, аспекти так званої «корейської проблеми» другої половини ХХ ст. мають низку варіантів для висвітлення у ході викладання курсу всесвітньої історії учням 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Про це свідчить тематика навчального матеріалу, що передбачений навчальними програмами з історії для загальноосвітніх навчальних закладів.

ВИСНОВКИ

Окреслення міжнародних відносин у середині та протягом другої половини ХХ ст., які стосувалися подій на Корейському півострові, дає підстави стверджувати про актуальність цієї теми як для історичних розвідок, так і політологічних аналізів. Це знайшло своє відображення у розвідках як наукового, так і популярного характеру. Корейські, американські, а також й українські науковці звертаються до численних аспектів виникнення, розгортання та ймовірних шляхів вирішення «Корейської проблеми».

Вивчення міжнародної ситуації перед початком збройного протистояння дозволяє відмітити, що розгортання «холодної війни», боротьбі двох наддержав, СРСР та США, за сфери впливу в усіх куточках світу, початок складання відмінних моделей внутрішньополітичного розвитку КНДР та РК покликали до життя «корейську проблему». Корейська війна стала військовим проявом протистояння двох політичних блоків і призвела до закріплення протистояння колись єдиного народу.

Аналіз військового протистояння та перемовин за час збройного протистояння говорить про значну роль у бойових діях іноземних збройних сил. Спроба досягти перемир'я 27 липня 1953 р. не була успішною і миру не принесла. Уряди обох корейських держав не визнавали один одного і претендували на територію всього півострова, який з цього моменту став джерелом постійної збройної напруги у східноазійському регіоні. Війна між Південною та Північною Кореєю підтвердила розподіл корейських земель на дві ворогуючі держави.

Післявоєнні роки стали для північнокорейських земель важкими, адже ознаменувалися економічними та політичними складнощами. Північна Корея мала досить добрі початкові умови, однак специфічні

географічні умови та складна політична обстановка мали результатом той факт, що Кореїська народно-демократична республіка так і отримала успіхів на шляху до економічного зростання. Однією з причин стало те, що значна увага була приділена розвитку воєнного комплексу, який потребував постійного великого фінансування, що відбивалося на інших сферах корейського господарського комплексу. Попередня залежність економіки північнокорейських земель від зовнішнього інвестування далася також взнаки: без фінансової допомоги Північна Корея не знайшла власної ефективної моделі економічного розвитку.

Проблемність ситуації посилювалася й через позицію правлячих кіл КНДР, яка була негнучкою та безкомпромісною. Під керівництвом Кім Ір Сена країна так і не змогла пристосуватися до надшвидкого темпу розвитку світу у другій половині ХХ ст. Уже у 1970-х роках Кореїська народно-демократична республіка почала відставати від Південної Кореї. Протягом наступних двох десятиліть розрив у рівні економічного розвитку між двома корейськими державами стає катастрофічним. На сьогоднішній день це є однією з головних причин, яка фактично унеможлиблює об'єднання корейських земель в одну державу.

Розвиток Республіки Корея у другій половині ХХ ст. також містив труднощі, адже в політичному відношенні держава пройшла шлях від авторитарного режиму до демократичного. Хоча, навіть загальнонаціональні вибори 1987 р. ще можна було назвати відносно вільними і демократичними. Початковий промисловий потенціал Південної Кореї був гіршим, ніж у північної сусідки, проте вдалі економічні реформи дозволили Республіці Корея швидко наздогнати і перевищити КНДР за економічними показниками.

Однією з головних проблем Південної Кореї, на тлі повоєнної розрухи та внутрішньополітичної боротьби, були складні відносини з Північною Кореєю, які заважали сталому економічному розвитку. Однак, послідовна економічна політика, правильне використання

ресурсів і виокремлення потенційно більш перспективних сфер економічного зростання дали можливість Республіці Корея перетворитися на індустріально розвинуту державу. Слід відмітити, що вагому роль на шляху успішного економічного зростання відіграла стала підтримка як з боку США, так й ООН.

На сьогоднішній день політичні стосунки Республіки Корея та Корейської народно-демократичної республіки залишаються напруженими. Численні спроби розпочати процес об'єднання не увінчалися успіхом.

Протистояння Північно та Південної Кореї стало яскравим унаочненням військово-політичного та економічного протистояння у ході «холодної війни, прикладом швидкого економічного зростання. Це дає підстави неодноразово звертатися до висвітлення різних аспектів політичного чи економічного розвитку корейських земель у другій половині ХХ ст. у шкільному курсі історії. Зокрема, мова йде про такі розділи навчальної програми «Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи»: «Держави Азії, Африки та Латинської Америки: вибір шляхів розвитку», «Міжнародні відносини», «Повсякденне життя і культура», що свідчить про наявність декількох варіантів розгляду цієї теми у рамках шкільного курсу історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азійський напрям зовнішньої політики України: проблеми і перспективи. Аналітичні оцінки. К. : НІСД, 2008. 222 с.
2. Ванин Ю. В. Корейская война (1950–1953) и ООН. М., 2006. 268 с.
3. Володин Д. Эволюция американо-южнокорейского военного альянса после холодной войны. *США. Канада. Экономика-политика-культура*. 2003. № 7. С. 13-31. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=29123969>
4. Волынчук А. Б. Корейский очаг «Холодной войны» – столкновение геополитических интересов. *Успехи современного естествознания*. 2008. № 2. С. 124-126.
5. Воронцов А. В. Военная тревога 2013 г. на Корейском полуострове: Время делать выводы. – М., 2014. 40 с.
6. Гван Ан Чхоль Корейский вопрос и американские войска в Южной Корее. Пхеньян : Издательство литературы на иностранных языках, 2003. 146 с.
7. Горелый И. О. Корея. Концепции объединения. М., 1997. 127 с.
8. Денисов В.И. Корейская проблема: пути урегулирования; 70–80-е годы. М., 1988. 139 с.
9. Договор между СССР и Корейской Народно-Демократической Республики об оказании правовой помощи по гражданским, семейным и уголовным делам. URL: <http://docs.cntd.ru/document/1900201>
10. Жебин А. З. Эволюция политической системы КНДР в условиях глобальных перемен. М., 2006. 298 с.
11. Жебин А. З. Корейский полуостров: у опасной черты. *Проблемы Дальнего Востока*. 2011. № 1. С. 129-130.
12. Історія: Україна і світ. 10–11 класи. Навчальна програма з історії для загальноосвітніх навчальних закладів. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

13. Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи. Навчальна програма з історії для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
14. Кан Ден Сік. Проблема роз'єднання Кореї в історичній ретроспективі. *Політичний менеджмент*. 2008. №5. С. 175-183.
15. Ким Н.Н. Южная Корея 1945–1948 гг. Политическая история. М. : ИВ РАН, 2014. 500 с.
16. Ким Чен Ир Об идеях чучхе. Пхеньян, 1982. 172 с.
17. Конституция Корейской Народно-Демократической Республики. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=30>
18. Курбанов С.О. Курс лекций по истории Кореи: с древности до конца XX в. СПб. : Изд-во СПбГУ, 2002. 628 с.
19. Курбанов С. О. Идеи Чучхе: Конфуцианская традиция. *Восточная коллекция*. 2001. №4 (7). С. 58-65.
20. Ланьков А.Н. КНДР вчера и сегодня. М. : Восток-Запад, 2005. 445 с.
21. Лещенко Л. О. До питання про еволюцію авторитарних режимів у країнах Південно-Східної Азії. *Дослідження світової політики*. Зб. наук. праць. Вип. 33. Київ : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. С. 112-137.
22. Лист-заява Північної та Південної Кореї від 20 травня 1992 р. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KR%20KP_911_213_Agreement%20on%20reconciliation%20non%20aggression%20and%20exchangespdf.pdf
23. Пак Чжу Ен Проблема объединения Кореи в контексте глобального микрополитического процесса: автореф. дис. ... канд. полит. Наук : спец. 23.00.04. СПб, 2010. 16 с.

24. Петухов, В. И. У истоков борьбы за единство и независимость Кореи. М. : Наука, 1987. 236 с.
25. Румянцев А. М. Экономические и политические реформы в странах Восточной Европы и Азии. М. : Наука, 1992. 245 с.
26. Суслина С. Эволюция социально-экономической модели Республики Корея. *Общество и экономика*. 2004. №2. С. 133-166.
27. Тихомиров В. Д. Корейская проблема и международные факторы (1945–начало 80-х). М. : Международные отношения, 2000. 325 с.
28. Торкунов А. В. Корейская проблема: новый взгляд. М. : Изд. центр "Алжил", 1995. 416 с.
29. Тумаков А. И. Новейшая история Восточной Азии (1945–2000). Харьков : Штрих, 2001. 180 с.
30. Шергін С. О. Азіатсько-Тихоокеанський регіон: Історія і сучасність. К. : Вища школа, 1993. 91 с.
31. Abramowitz M. Adjusting to the New Asia *Foreign Affairs*. 2003. Vol. 82. № 4. P. 119-131. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2003-07-01/adjusting-new-asia>
32. Armacost M. The Future of America's Alliances URL: https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/1_introduction_future_of_americas_alliances.pdf
33. Cha V. Korea's Place in the. *Axis Foreign Affairs*. 2002. May/June. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2002-05-01/koreas-place-axis>
34. Fukuyama F. Re-Envisioning Asia. *Foreign Affairs*. 2005. Vol. 84. №1. P. 49-60. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2005-01-01/re-envisioning-asia>
35. Hagel C. A Republican Foreign Policy. *Foreign Affairs*. 2004. Vol. 83. № 4. P. 64-76. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2004-07-01/republican-foreign-policy>

36. Harrison S. Time to Leave Korea? *Foreign Affairs*. 2001. Vol. 80. Mar/Apr. № 2. P. 62–78. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2001-03-01/time-leave-korea>
37. Paal Douglas H. Asia–Shaping the Future Senior Associate, Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/2008/06/26/asia-shaping-future-pub-20262>

ДОДАТОК А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Торчак Марія Валеріївна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

24.03.2020
(дата)

[підпис]
(підпис)

Торчак Марія
(ім'я, прізвище)